

Kateřina Andrřové: Dobroslav Orel a jeho pedagogick činnost jako jedna z cest k naplnn ideálů cecilianismu v Čechách.

Disertační práce, Pedagogick fakulta Univerzity Hradec Krlov.

Hradec Krlov 2019

(oponentsk posudek)

Předloženou práci Kateřiny Andrřové „Dobroslav Orel a jeho pedagogická činnost jako jedna z cest k naplnění ideálů cecilianismu v Čechách“ vítám především pro její tematické zaměření a na samém začátku zdůrazňuji, že na takto orientovaný text z pera českého autora jsem dlouho čekal. Důvody jsou nasnadě: Dobroslav Orel – katolický kněz, muzikolog, hudební pedagog, sbormistr, publicista a výrazný organizátor českého i slovenského kulturního života, který po 2. světové válce zmizel z obzoru zájmu jak odborné obce, tak i širší kulturní veřejnosti, náleží mezi osobnosti českého i československého kulturního života doposud čekající na rehabilitaci a spravedlivé ocenění svého vědeckého i kulturního odkazu. Zatímco slovenská fáze Orlova působení se dočkala svého ocenění v publikaci Mariána Janeka (2007), česká muzikologie se k odčinění svého dlouholetého dluhu (s výjimkou několika drobnějších příležitostných příspěvků a uspořádání konference v r.2015, na jejíž sborník zatím marně čekáme) doposud neodhodlala. Považuji proto disertační práci Kateřiny Andrřové předkládající k akademickému posouzení ucelený a monograficky zaměřený vhléd do jednoho ze segmentů Orlova širokopásmového vědeckého odkazu za průkopnický čin, alespoň co se českého prostředí týče. Předložená práce je svým metodologickým přístupem prací primárně historickou, přesto neopomíjí důležité aspekty společensko vztahové, tedy sociologii zvolené problematiky. A navíc je prací s jasným cílem směřujícím k bližšímu poznání Orlova pedagogického přínosu v období první fáze jeho odborného působení před odchodem na Slovensko v roce 1919. O tematické i dokumentační užitečnosti předloženého spisu pro českou hudební pedagogiku (a v širším významu i pro českou muzikologii) nelze proto pochybovat. Pro potřebu rigorózního řízení formuluji názor oponenta na předložený spis třemi základními charakteristikami (tučný kurzívní text v záhlaví každého odstavce) rozvedenými krátkým komentářem. Ty – v případě potřeby mohou být podrobněji prodiskutovány v následné rozpravě. Disertační práci Kateřiny Andrřové oceňuji z následujících důvodů:

1) Z důvodů dokumentačních

Text předložené disertační práce je bibliograficky i pramenně cennou svodkou doposud rozptýleného a centrálně nepodchyceného souboru orlovské literatury týkající se segmentu „hudební pedagogika“, který navíc podstatným způsobem obohacuje.

Jak dosvědčuje seznam použité literatury a také bohatý poznámkový aparát, text předložené práce vychází z důkladného studia dosavadního orlovského písemnictví v jeho plném rozsahu jak ve smyslu tematickém, tak ve smyslu chronologickém. A to jak v oblasti primární - přímých orlovských pramenů, jejichž studiem doktorandka odkryla a v textu práce korigovala nemalé množství doposud platných věcných omylů i drobných nepřesností, ale také ve sféře sekundárních (interpretačních, výkladových) zdrojů, které mají neocenitelnou dokumentační hodnotu jak pro poznání a posouzení charakteru obecných společenských poměrů, na jejichž pozadí Orel žil a pracoval, tak i pro posouzení poměrů vládnoucích v oblasti hudebního vzdělávání. V této souvislosti nesmí být opomenuto, že autorka ve svých úvahách a vývodech

nespoléhá pouze na informace doposud zveřejněné, ale že šla „ad fontes“ a obrátila se k základnímu zdroji orlovské heuristiky – k Orlově pozůstalosti uložené (a doposud ne zcela zpracované) v Českém muzeu hudby. Tím mohla odkrýt řadu souvisejících informací kterými obohatila sumu dosavadního vědění o Dobroslavu Orlovi nejen v oblasti hudebního vzdělávání, ale také i v ostatních oblastech jeho aktivit.

2) Z důvodů její iniciativnosti

Výsledky předložené disertační práce dokumentovaně a iniciativně dokazují, že Orlovův přínos oblasti hudebního vzdělávání je nutno přehodnotit a nově ocenit jako rovnocenný a plnohodnotný s ostatními oblastmi jeho aktivit.

Základním znakem dosavadního orlovského písemnictví je jeho nevyváženost v míře zájmu o uchopení a výklad širokého spektra Orlových vědeckých, uměleckých i organizačních aktivit. V popředí zájmu doposud stál (a vlastně ještě stojí) Dobroslav Orel - muzikolog. V jistém smyslu je tento selektivní přístup k jeho vědeckému odkazu pochopitelný a je dán Orlovou nespornou prestiží excelentního znalce historické, teoretické a funkční problematiky hlavních pilířů hudby středověku a renesance - gregoriánského chorálu, duchovní písně a polyfonního vícehlasu. A to odhlížíme od toho, že byl prvním československým muzikologem, který vykonával funkci rektora univerzity. Přínos předložené disertace vidím proto v tom, jak iniciativně a dokumentovaně ukazuje, že Dobroslav Orel není pouze muzikologem a že jeho přínos v oblasti hudebního vzdělávání je - i přes to, že aktivně nevstupoval do oblasti teoretických konceptů – významný a zaslouží si soustředěnou badatelskou pozornost, která této problematice doposud věnována nebyla. Zkrátka - v systematické muzikologických i hudebně pedagogických disciplín, zejména v diskusích o poměru intencionálního a funkcionálního přístupu k problematice hudební výchovy, by mělo jeho jméno zaujmout čestnější místo, než je mu doposud přiznáváno.

3) Z důvodů metodologických

Předložená disertační práce je svým metodologickým přístupem sice prací primárně historickou, avšak neopomíjí důležité společensko vztahové aspekty, tedy sociologii zvolené problematiky. To autorce umožnilo nejen odkrýt, ale také naznačit jinou optiku pohledu při hodnocení přínosu cyrilského hnutí hudební kultuře českých zemí.

Základním znakem předložené práce je, že klade otázky a odkrývá problémy, zejména vztahového charakteru, kterým doposud nebyla věnována odpovídající pozornost. Za hlavní přínos autorčiny práce proto považuji, že poukazuje na nutnost hlubšího studia zatím opomíjené problematiky kulturně historického významu cyrilského hnutí, především ale na nutnost širšího analytického a kritického zhodnocení jeho postavení a významu v hudební kultuře českých zemí na přelomu 19. a 20. století, které (jak je v textu práce naznačeno) bylo mnohem významnější než se mu doposud přičítá.

Důležitou roli v této snaze hraje pochopení charakteru myšlenkového zázemí na přelomu 19. a 20. století a jeho vykreslení, protože je nejen obdobím nástupu nových myšlenkových proudů (a to ve všech oblastech společenského života včetně sféry umělecké - hudbu nevyjímaje), ale také obdobím jejich střetů s tradičními myšlenkovými koncepty ovládajícími všechny sféry společenského života včetně hudby ve všech jejích sociálních funkcích – viz např. hnutí pedagogického reformismu a Orlovův přístup k jeho zásadám.

Cyrilské hnutí neslo v dobovém společenském povědomí nálepku hnutí konzervativního, puristického a zpátečnického odmítajícího nové proudy i v oblasti hudby liturgické, nálepku, která je nespravedlivá a navíc věcně nesprávná. Český cyrilismus rozhodně nebyl klonem německého cecilianismu a nešlo mu pouze o reformu a zdokonalení chrámové hudby a o navrácení jejího přirozeného místa (funkce) v rámci liturgického dění. Bylo rovněž organickou součástí všeobecných snah 19. století o návraty ke kořenům národní kultury. Nezapomínejme, že jedno z prvních reprezentativních děl mladé české muzikologie – dvoudílné „Dějiny posvátného zpěvu staročeského“ Karla Konráda (opět katolického kněze) nejsou produktem čistého vědeckého (historického) zájmu, ale vznikaly z praktických důvodů pro potřeby cyrilského hnutí, které ve snaze o reformu laického kostelního zpěvu v národním jazyku se začalo pít po „dědictví otců“. A v tomto okamžiku, kromě úkolu reformního, stojí před cyrilským hnutím druhý závažný úkol – úkol výchovný. Úspěšné oživení nově objevovaného repertoáru vyžadovalo totiž splnění nezbytné podmínky – mít k dispozici dostatečnou armádu spolehlivých a také nadšených pěvců.

Cyrilské hnutí začalo proto pečovat o zvýšení hudební vzdělanosti a interpretační úrovně svého členstva cestou kurzovní činnosti (výukou gregoriánského chorálu, výukou vícehlasého zpěvu palestrinovského polyfonního typu, pořádáním přednášek, přehlídek, koncertů apod.). Poměrně hustá síť cyrilských farních buněk, zejména na venkově, se proto stala paralelní platformou hudební výchovy národa. A v ideově turbulentním prostředí přelomu 19. a 20. století nachází Dobroslav Orel svoje místo a cíl nejen svého osobního poslání, ale také nový cíl cyrilského hnutí. Od převzetí zodpovědnosti za hlavní tiskový orgán hnutí - časopis „Cyril“ (v roce 1909), začal poskytovat velký prostor pro pedagogicky zaměřené příspěvky včetně metodiky výuky zpěvu, práce s pěveckým sborem apod. A nebylo náhodné, že se aktivně zapojil (spolu s Vladimírem Helfertem a Zdeňkem Nejedlým) do snah o založení Mezinárodní společnosti pro hudební výchovu, čímž zdůraznil i širší, nadnárodní význam svého hudebně výchovného snažení.

Tolik k předložené práci z hlediska tematického, metodologického i heuristického. Práce je psána srozumitelným jazykem a dobře se čte, polygrafická úprava je na úrovni vyžadované tímto typem akademických prací. Celkově příznivý dojem ruší pouze několik drobných pochybení spíše formálního charakteru, popř. překlepů:

1) Zavádějící název práce: „Dobroslav Orel jeho pedagogická činnost jako jedna z cest naplnění ideálů cecilianismu v Čechách“. Otázka: Cecilianismus (později cyrilismus) byl pouze v Čechách? A co Morava, ta stála mimo hnutí (?) - Křížkovský, Janáček, olomoucký Nešvera a další? Nebylo by vhodnější označení „v českých zemích“

2) Pozn. č. 29, s.11: „Po zvolení Kamila Krofty ministrem zahraničí“. Ministři jako aktéři moci výkonné nejsou voleni, ale jmenováni. To platilo i v prvorepublikové ústavě.

3) Nevhodné užívání adjektiva „tak zvaný“ („tzv.“). Je to formulační zlovyk nepatřící do textu akademické práce zejména v situacích, kdy příslušný termín má přesně vymezený vnitřní význam. Upozorňuji na jeho velmi častý výskyt v textu autoreferátu, zejména ve spojení s cyrilismem. Označení „cyrilské, popř. cecilské hnutí“ přesně vymezený význam má a proto patří do kategorie „terminus technicus“ a jeho uvozování adjektivem „tzv.“ je proto nevhodné. Používání adjektiva „tzv.“ má totiž spíše pejorativní charakter a vyskytuje se v situacích, kdy je zájem, aby označovaný předmět byl znevěrohodněn, popř. dehonestován, ponížen. Podobně např. spojení „tzv. první republika“ (s.8 disertační práce). Byť to není oficiální název, tak je to rozhodně termín s přesně vymezeným obsahem, tj. parametry časovými, kulturními, národnostními, politickými i geografickými.

Summatim:

Jestliže cílem předložené disertační práce Kateřiny Andršové „Dobroslav Orel a jeho pedagogická činnost jako jedna z cest k naplnění ideálu cecilianismu v Čechách“ je (podle textu zadání v autoreferátu, s.6): „...prohloubit poznání osobnosti Dobroslava Orla, sledovat jeho osobní a profesionální cestu; především provázání pedagogické profese Dobroslava Orla (1870 – 1942) s jeho celoživotním kněžským posláním, muzikantskými i muzikologickými ambicemi a výjimečnými organizačními schopnostmi, jejichž vyjádřením byla jeho celoživotní aktivní účast v reformním puristickém, tzv. cecilském/cyrilském hnutí. Dalším cílem práce je přiblížení doby a poměrů, v nichž žil, až do jeho odchodu na Slovensko (1919) a zasazení zjištěných skutečností do širšího historického kontextu. Výsledkem bádání má být interpretace nových poznatků a zhodnocení Orlova přínosu pro hudební pedagogiku i pro naplňování ideálů cecilianismu (respektive cyrilismu), jejichž byl stoupencem a neúnavným šířitelem až do konce svého života.“, potom konstatuji, že jejího cíle bylo dosaženo.

Protože předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na tento typ akademických prací doporučuji, aby byla přijata k obhajobě. Autorka přesvědčivě ukázala, že je schopna samostatně vědecky pracovat a že si osvojila všechny potřebné atributy nezbytné pro vědeckou práci.

V Brně 9. 6. 2019

PhDr. Stanislav Tesař
(Ústav hudební vědy FF MU)